

СТАНОВИЩЕ

за докторската дисертация **‘Интердисциплинарно сравнително изследване на социално иновативни подходи за превенция на конфликти в местни общности.**

(Казусът на Мрежа Хлебни Къщи)’

на Стефан Григоров

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност

Политология

от проф. д-р Анна Славчева Кръстева,

Нов български университет, Департамент Политически науки

‘В Харлем членове на гангстерски групировки месят рамо до рамо с местни полицаи, които споделят, че за пръв път поглеждат на тях като човешки същества самите те жертви на много страдание и насилие.’ Този и много други впечатляващи примери за очовечаване на другостта предлага дисертацията. Успява ли авторът да издигне тези примери до концептуалната и теоретична плътност, необходими за изследване на иновативни подходи за превенция на конфликти, е предмет на оценка в настоящето становище.

Бих започнала с общата оценка, че дисертацията представлява сериозно и амбициозно изследване по интересна и иновативна тема със солидна теоретична чест и богато емпирично изследване. Сред достойнствата на дисертацията бих открила следните:

- Теоретичният дизайн на изследването е комплексен и адекватен. Трите му основни стълба са плуридисциплинарността, букетът от методи и някои добре формулирани хипотези. Изследванията на мира и конфликтите са теоретично уплътнени с литература от сферата на политологията, социологията, антропологията, изкуствата за социална промяна. За конституиране на арсенала от методи, докторантът също се е вдъхновил от различни дисциплини, от които адекватно избира сценарии, прогнозиране, backcasting, участническо изследване в хода на действието (participatory action research), казуси, интервюта и др. Сред 4-те хипотези най-интересна е последната: ‘СИППК са ефективни, тъй като образуват за една дълбока култура на мира чрез генерирането на социален капитал и общностно-творчески капитал (community-creative capital) в местните общности,’ тъй като допринасят за формирането на активна и креативна гражданственост.

- Теоретико-нормативното послание за необходимост от иновиране в методите за превенция на конфликти, както и в пост-конфликтното помиряване. Особено продуктивен е фокусът върху социално иновативните методи за превенция на конфликти, сравнението с класическите и рефлексивността върху това какво прави новите методи иновативни. Дисертацията убедително концептуализира и теоретизира меките методи за превенция и обосновава ролята на креативността и партиципативните културни практики в пред- и пост-конфликтните комуникации. Убедително е аргументирана аналитично-аксиологичната позиция за социално-иновативните подходи като партиципативни, трансформиращи и овластяващи. Важен за целите на изследването е и техният демократичен потенциал: ‘Те са отворени и мултидисциплинарни, а не затворени и монополизирани, когато става дума за генерирането, споделянето и притежанието на познанието и know-how.’

Последователно в дисертацията – и на теоретично ниво, и с исторически примери, и чрез емпиричното изследване - е разгърнато разбирането за основополагащата роля на хората, въввечени в конфликта, като ключови актьори за неговото решаване, помирение и превенция. Много добро впечатление във финалния вариант на дисертацията прави повишената рефлексивност, анализа на сферата на валидност на СИППК, разглеждането на условията и факторите, които правят приложението им възможно и успешно в едни случаи и невъзможно в други.
- Концептуализацията на конфликтите и превенцията е убедително разгърната по два начина. Първият е концептуалната история с пределно разгърната темпорална ножица от древни разбирания (напр, християнското верую да се прощава не 7 пъти, а 70 пъти по 7) до съвременните концепции като теорията за златните арки на Фрийдман и концепцията за новото поколение общностни конфликти на Доналд Нонини. Вторият начин за релевантна концептуализация е чрез акцент върху понятия и концепции със силен теоретичен заряд като ‘човешка сигурност’ и ‘социален капитал’. Друг позитивен пример е отиването отвъд антропоцентричното разбиране за причините и динамиката на конфликтите чрез включването на природата в диалектическата взаимовръзка на Фрейре: „потискане на околната среда чрез потискане на хората, и потискане на хората чрез потискане на околната среда“, както и в новата педагогика на правата, която обединява правата на човека с правата на природата.
- Рефлексивна утопичност – с този почти оксиморон бих характеризирала представянето на „Педагогиката на потиснатите“ на Фрейре, движението за екопедагогика или „педагогика на Земята“, „Театърът на потиснатите“ на Аугусто Боал и „Театърът на

трохите“ на Мрежа Хлебни Къщи. Утопичността блика от ентузиазирани идеи за образованието като „практика на любов и свобода“, за екопедагогиката като интегрален проект за нова екологична и социална цивилизация и начин за изграждане на ново оптимистично бъдеще, основаващо се на сътрудничество вместо на конкуренция. Макар и не достатъчни, похвални са аналитичните усилия на докторанта за теоретично овладяване на утопичния патос в две продуктивни насоки. Първата е рефлексивността, анализа на ограниченията на разглежданите концепции и практики. Втората е приложението им в процеса изработване на политики и на взимане на решения. Интересен е примерът със Законодателния театър като комбинация от Театъра на потиснатите и Форум театъра, приложен от Боал в качеството му на съветник в Рио де Женеиро, за събиране на информация за нагласите и очакванията на гражданите, на основата на които той предлага политики и мерки.

- Най-значителното постижение на дисертацията е емпиричното изследване. Ще откроя основните сред многобройните му достойнства. Първото е добре защитеният дедуктивен подход – от анализ на концепции за войната, конфликтите и мира през иновативните методи за превенция до казуса за Хлебните къщи. Второто е разгърнатата аргументация за оригиналността на казуса – нов метод за превенция, помирение и интеграция, но вече доказал своята жизненост в над 20 държави на 6 континента, отличен с международни награди. Интересен щрих са българските корени на метода Хлебни къщи преди глобалното му разпространение и приложение. Третата силна страна на анализа е разнообразната палитра избрани случаи – Хляб на мира, Солидарен хляб, Хляб и свобода, насочени към различни таргет групи – бежанци, бездомни, бивши затворници и други. Друг ключов аспект на емпиричното изследване е неговата двугодишна продължителност и приложението на разнообразни и взаимодопълващи се методи. Компаративистката перспектива е адекватно мобилизирана в сравнението между Театъра на трохите и Хлебната терапия с латиноамериканските подходи на Театъра на потиснатите, което води до интересни резултати.
- Стилът е ясен, с добре балансиращ концептуалност и четивност.

Няма изследване, което да не поражда въпроси, да не съдържа дефицити, както и да не предизвиква *критични коментари*.

Някои от хипотезите са твърде общи, верификацията или фалшификацията им далеч надхвърляла рамките на конкретното изследване и респективно намалява тяхната теоретична значимост за изследването, например ‘Поради културната и икономическа глобализация

обществата стават все по-интеркултурни и разделени, което създава предпоставки за нови между-културни и социално-икономически конфликти в местните общности.’

Друга хипотеза звучи едностранчиво: ‘Социалната иновация в превенцията на конфликти се състои в преминаване от работа на международно и национално ниво към местно ниво, от използването на top-down подходи към общностни, партисипативни подходи, дефинирани от нуждите и с участието на местната общност.’ Тя формулира като ‘или-или’ комплексната ситуация на превенция на конфликтите, която по-скоро предполага подхода ‘и-и’ – и участие на местните общности, и политики за превенция на национално и международно ниво.

Въпрос

Най-иновативната част на едно изследване като правило е и най-рисковата и поставя поне толкова въпроси колкото разрешава. По случайността на академично-културния ми календар чета за пост-човешка перспектива в преосмислянето на мира и конфликта в дисертацията, докато гледам научно-фантастичната поредица ‘*Love, Death & Robots*’. И дисертацията, и сериалът разсъждават върху въпроса ‘възможно ли е скоро да живеем в свят, в който конфликтите не се водят и решават от хора, а от системи за изкуствен интелект, дронове и роботи’. Моят въпрос е теоретико-методологически и е свързан със сферата на валидност на футурологията и нейните методи, приложени в изследването. Бих поканила Стефан Григоров по време на защитата да порасъждава по него.

Академичен профил на автора

Аналитичният и изследователски капацитет на автора е важен фактор за успеха на изследването. Дисертацията свидетелства за изградени умения за изследователска работа и в теоретичен, и в аналитичен аспект, за способност за изграждане и обработване на значителен емпиричен корпус, за формулиране на валидни заключения. Бих искала да подчертая отговорното и ангажирано отношение на докторанта към вътрешното обсъждане, съществената преработка на текста, задълбочаване на анализа и обосноваването на заключенията.

Приноси

Бих открила две групи приноси - емпирични и теоретико-приложни. Направено е мащабно емпирично изследване с множество методи на Хлебните къщи, което е убедително концептуализирано през призмата на иновативните подходи за превенция на конфликти и

помирение. Самите емпирични данни са отворени и за други интерпретации. Теоретико-приложните приноси са свързани с обосноваването на значението на Екопедагогиката, Театърът на потиснатите, Театъра на трохите като методи за формиране на култура на мир, приложима и приложена в детски градини, училища, университети, неформални образователни програми за изграждане на мир, в мисии и програми за предотвратяване на конфликти и помирение на ООН и др.

Авторефератът представя точно и коректно дисертационния труд. Липсва списък с приносите.

Публикации

Резултатите от дисертацията вече са апробирани в академичната общност под формата на доклади на научни форуми и публикации на английски език, което безспорно разширява и интернационализира нейната аудитория. Изследването има и приложни резултати, отличени с научни награди, като An Educational Game for People of All Ages united to Make, Bake and Break Bread. Awarded the Intercultural Innovation Award by the United Nations Alliance of Civilizations (UNAOC) and BMW group.

Препоръка

Бих препоръчала на автора да подготви за печат под формата на монография на най-интересните резултати от изследването.

Заклучение

Въз основа на аргументите за безспорните достойнства на дисертацията, бих препоръчала с убеденост на Уважаемото научно жури да присъди образователната и научната степен “доктор” по научна специалност Политология.

Изготвила рецензия:

проф. д-р Анна Кръстева